

Бердник О. В., Полька Н. С., Добрянська О. В.,
Рудницька О. П., Скочко Т. П.

ДИТЯЧЕ НАСЕЛЕННЯ

КРІЗЬ ПРИЗМУ

ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

**Бердник О. В., Полька Н. С., Добрянська О. В.,
Рудницька О. П., Скочко Т. П.**

ДИТЯЧЕ НАСЕЛЕННЯ

КРИЗЬ ПРИЗМУ

ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

631183

Київ - 2020

**НАЦІОНАЛЬНА 3
НАУКОВА МЕДИЧНА
БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
01033, м.Київ, вул.Л.Толстого, 7**

614.2(053.2(477))

УДК 614-053.2(477)(02)

Д49

Б-99507

Рекомендовано до друку Вченою радою ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва НАМН України» (протокол № 6 від 24.09.2019 р.)

Рецензенти:

Даниленко Г. М. — директор ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України», професор, д.мед.н.

Хоменко І. М. — зав. кафедрою громадського здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, професор, д.мед.н.

Д49 Дитяче населення крізь призму громадського здоров'я / [О. В. Бердник, Н. С. Полька, О. В. Добрянська, О. П. Рудницька, Т. П. Скочко] — МВЦ «Медінформ», 2020. — 200 с. ISBN 978-966-409-229-3

Анотація

Монографія висвітлює питання здоров'я дитячого населення у контексті становлення системи громадського здоров'я в Україні. Результати багаторічного вивчення здоров'я підростаючого покоління та детермінант його формування представлені на тлі розгляду сучасних поглядів на проблеми здоров'я та теоретичних аспектів здоров'язбереження. Показана роль системи громадського здоров'я у медико-профілактичному забезпеченні дитячого населення.

Видання призначене для фахівців громадського здоров'я, лікарів-педіатрів, гігієністів, а також всіх хто цікавиться питаннями здоров'я дітей та профілактичної медицини в цілому.

Annotation

The monograph elucidates of the health issues of children's population in context of the establishment of the public health system in Ukraine. The results of long-term research of adolescents' health and determination of its formation based on modern views on health issues and theoretical aspects of health care have been presented. The role of the public health system in medical preventive provision of children's population has been shown.

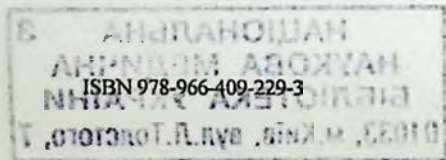
The monograph is aimed at public health specialists, pediatricians, hygienists as well as anyone interested in children's health problems and preventive medicine in general.

Анотация

Монография освещает вопросы здоровья детского населения в контексте становления системы общественного здоровья в Украине. Результаты многолетнего изучения здоровья подрастающего поколения и детерминант его формирования представлены на основании современных взглядов на проблемы здоровья и теоретических аспектов здоровьесбережения. Показана роль системы общественного здоровья в медико-профилактическом обеспечении детского населения.

Монография предназначена для специалистов общественного здоровья, педиатров, гигиенистов, а также всех, кто интересуется вопросами здоровья детей и профилактической медицины в целом.

УДК 614-053.2(477)(02)

© Бердник О. В., Полька Н. С., Добрянська О. В., Рудницька О. П., Скочко Т. П., 2020

ЗМІСТ

ВІД АВТОРІВ	9
СКОРОЧЕННЯ ТА АБРЕВІАТУРИ	12
РОЗДІЛ 1. ПОТЕНЦІАЛ ЗДОРОВ'Я ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ: КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ ОЦІНКИ	13
Література	17
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я	18
2.1. Здоров'я: сутність та змістовна наповненість поняття	18
2.2. Стратегії медичини: клініко-профілактична та здоров'язберігаюча	26
2.3. Діагностика здоров'я	38
2.4. Профілактика хвороб і промоція здоров'я — дві дороги в одному напрямку	42
2.5. Об'єктивна та суб'єктивна оцінка здоров'я	50
Література	56
РОЗДІЛ 3. ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я — ПАРАДИГМА МЕДИКО-ПРОФІЛАКТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ	62
3.1. Громадське здоров'я: витоки та сучасний стан	62
3.1.1. Експурс в історію	62
3.1.2. Розуміння та визначення громадського здоров'я	65
3.1.3. Еволюція моделей громадського здоров'я	68
3.1.4. Місце громадського здоров'я в системі наукових знань та практичної діяльності	72
3.1.5. Законодавче забезпечення громадського здоров'я	77
3.1.6. Функції громадського здоров'я	78
3.2. Епідеміологія громадського здоров'я	82
3.3. Доказовий підхід в сфері громадського здоров'я	85
Література	90
РОЗДІЛ 4. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФАКТОРІВ РИЗИКУ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ	95
4.1. Генезис та стан проблеми	95
4.2. «Негативна» і «позитивна» складові впливу чинників на здоров'я дітей	101
4.3. Оцінка значущості здоров'яформуючих чинників	108
4.4. Імовірність формування порушень здоров'я дітей з урахуванням значущості чинників	113
Література	118
РОЗДІЛ 5. ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗДОРОВ'Я ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ	120
5.1. Стан довкілля як детермінанта здоров'я дітей	120
5.2. Закономірності формування здоров'я дітей великого міста	126
5.3. Просторово-часова характеристика та прогноз захворюваності дитячого населення	134

5.4. Просторово-динамічний аналіз зміни адаптаційного потенціалу дітей старшого дошкільного віку	146
5.5. Аналіз інформативності «прямих» та «непрямих» показників здоров'я щодо виявлення впливу довкілля	149
5.6. Екологічна просвіта як чинник підвищення життєздатності та здоров'я дитячого населення	156
Література	168
РОЗДІЛ 6. ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЗДОРОВИХ:	
ВИКЛИКИ СЬГОДЕННЯ	171
Література	180
РОЗДІЛ 7. УПРАВЛІННЯ ЗДОРОВ'ЯМ ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ У СВІТЛІ ФУНКЦІЙ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я	181
Література	193
ПІСЛЯМОВА	194
ДОДАТКИ	195
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	199

CONTENT

FROM AUTORS	9
ABBREVIATIONS AND ACRONYMS	12
CHAPTER 1. HEALTH POTENTIAL OF THE CHILDREN'S POPULATION: QUANTITATIVE AND QUALITATIVE ASSESSMENT	13
References	17
CHAPTER 2. MODERN VIEWS ON HEALTH ISSUES	18
2.1. Health: the essence and substantial content of the concept	18
2.2. Medicine strategies: clinical-preventive and health-saving	26
2.3. Health diagnostics	38
2.4. Disease prevention and health promotion — two roads in one direction	42
2.5. Objective and subjective health assessment	50
References	56
CHAPTER 3. PUBLIC HEALTH — A PARADYGM OF MEDICAL- PREVENTIVE PROVISION OF POPULATION	62
3.1. Public health: origins and current state	62
3.1.1. An excursion into the history	62
3.1.2. Understanding and definition of public health	65
3.1.3. The evolution of public health models	68
3.1.4. The place of public health in the system of scientific knowledge and practice activity	72
3.1.5. Public health legislation	77
3.1.6. Functions of public health	78
3.2. Epidemiology of public health	82
3.3. Evidence-based approach in the system of public health	85
References	90
CHAPTER 4. CONTEMPORARY APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF CHILDREN'S HEALTH RISK	95
4.1. Genesis and essence of the problem	95
4.2. "Negative" and "positive" components of factors' influence on children's health	101
4.3. The assessment of the importance of health-forming factors	108
4.4. The likelihood of children's health problems taking into account the importance of factors	113
References	118
CHAPTER 5. ECOLOGICAL ASPECTS OF CHILDREN'S POPULATION HEALTH	120
5.1. Environmental condition as a determinant of children's health	120
5.2. The regularities of the children's health formation in a big city	126
5.3. Spatial and temporal characteristics and prognosis of morbidity of children's population	134
5.4. Spatial and dynamic analysis of changing of the adaptive potential of preschool-age children	146

5.5. The analyze of informativeness of “direct” and “indirect” health indicators for revealing of environmental impact	149
5.6. Environmental education as a factor of improving the viability and health of children’s population	156
References	168
CHAPTER 6. SAVING HEALTH OF HEALTHY PEOPLE: PRESENT-DAY CHALLENGES	171
References	180
CHAPTER 7. HEALTH MANAGEMENT OF CHILDREN’S POPULATION IN LINE WITH THE PUBLIC HEALTH FUNCTIONS	181
References	193
AFTERWORD	194
APPENDIES	195
INFORMATION ABOUT AUTORS	199

СОДЕРЖАНИЕ

ОТ АВТОРОВ	9
СОКРАЩЕНИЯ И АБРЕВИАТУРЫ	12
РАЗДЕЛ 1. ПОТЕНЦИАЛ ЗДОРОВЬЯ ДЕТСКОГО НАСЕЛЕНИЯ: КОЛИЧЕСТВЕННАЯ И КАЧЕСТВЕННАЯ ОЦЕНКИ	13
Литература	17
РАЗДЕЛ 2. СОВРЕМЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ПРОБЛЕМЫ ЗДОРОВЬЯ	18
2.1. Здоровье: суть и содержательная наполненность понятия	18
2.2. Стратегии медицины: клинико-профилактическая и здоровьесберегающая	26
2.3. Диагностика здоровья	38
2.4. Профилактика заболеваний и промоция здоровья — две дороги в одном направлении	42
2.5. Объективная и субъективная оценка здоровья	50
Литература	56
РАЗДЕЛ 3. ОБЩЕСТВЕННОЕ ЗДОРОВЬЕ — ПАРАДИГМА МЕДИКО-ПРОФИЛАКТИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ	62
3.1. Общественное здоровье: истоки и современное состояние	62
3.1.1. Экскурс в историю	62
3.1.2. Понимание и определение общественного здоровья	65
3.1.3. Эволюция моделей общественного здоровья	68
3.1.4. Место общественного здоровья в системе научных знаний и практической деятельности	72
3.1.5. Законодательное обеспечение общественного здоровья	77
3.1.6. Функции общественного здоровья	78
3.2. Эпидемиология общественного здоровья	82
3.3. Доказательный подход в сфере общественного здоровья	85
Литература	90
РАЗДЕЛ 4. СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ФАКТОРОВ РИСКА ДЛЯ ЗДОРОВЬЯ ДЕТСКОГО НАСЕЛЕНИЯ	95
4.1. Генезис и суть проблемы	95
4.2. «Негативная» и «позитивная» составляющие влияния факторов на здоровье детей	101
4.3. Оценка значимости здоровьесформирующих факторов	108
4.4. Вероятность формирования нарушений здоровья детей с учетом значимости факторов	113
Литература	118
РАЗДЕЛ 5. ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЗДОРОВЬЯ ДЕТСКОГО НАСЕЛЕНИЯ	120
5.1. Состояние окружающей среды как детерминанта здоровья детей	120
5.2. Закономерности формирования здоровья детей большого города	126

5.3. Пространственно-временная характеристика и прогноз заболеваемости детского населения	134
5.4. Пространственно-динамический анализ изменения адаптационного потенциала детей старшего дошкольного возраста	146
5.5. Анализ информативности «прямых» и «непрямых» показателей здоровья для выявления влияния окружающей среды	149
5.6. Экологическое просвещение как фактор повышения жизнеспособности и здоровья детского населения	156
Литература	168
РАЗДЕЛ 6. СОХРАНЕНИЕ ЗДОРОВЬЯ ЗДОРОВЫХ: ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОСТИ	171
Литература	180
РАЗДЕЛ 7. УПРАВЛЕНИЕ ЗДОРОВЬЕМ ДЕТСКОГО НАСЕЛЕНИЯ В СВЕТЕ ФУНКЦИЙ ОБЩЕСТВЕННОГО ЗДОРОВЬЯ	181
Литература	193
ПОСЛЕСЛОВИЕ	194
ПРИЛОЖЕНИЯ	195
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ	199

ВІД АВТОРІВ

Лейтмотивом написання даної книги, була теза, що найбільш важливими для захисту, збереження і поліпшення здоров'я населення є зусилля в галузі профілактичної медицини. Саме тому у дослідженнях, які покладені в основу даної монографії, можна виділити *три* основні *наріжні камені*.

Перший наріжний камінь — дитяче населення, діти.

«Дитинству слід надавати найбільшу повагу»

Децим Юлій Ювенал

В сучасному світі цивілізованість суспільства і духовний розвиток нації характеризуються ставленням до підростаючого покоління. Стосується це, насамперед, питань благополуччя, здоров'я та життєздатності дітей. Діти — це майбутні батьки, вчені і робітники, спортсмени і артисти, в чій руках добробут і слава держави завтрашнього дня. Вони майбутнє обличчя держави.

Другий наріжний камінь — здоров'я.

«Здоров'я це найбільший скарб: з нього випливає радість життя, енергія, віра в себе і задоволення».

Каспшак М.

Історично так склалося, що при розгляді теоретичних питань розуміння та оцінки здоров'я, як правило, мова йде про населення в цілому. Разом з тим, поняття «здоров'я дітей» має враховувати певні специфічні риси та особливості. Комітет з оцінки здоров'я дітей (США) та Програма моніторингу здоров'я (ЄС), розробляючи всеосяжне і комплексне визначення поняття «здоров'я дітей», зазначають, що воно має (а) відображати динамічний характер дитинства з урахуванням фундаментального принципу розвитку — оптимізація та підтримання функції з плином часу; (б) бути концептуально обґрунтованим; (в) відображати ресурсний (позитивний) потенціал здоров'я; (г) забезпечувати основу для вимірювання і поліпшення здоров'я дітей

Було запропоновано визначати здоров'я окремої дитини або групи дітей за ступенем можливостей: (а) розвивати і реалізовувати свій потенціал; (б) задовольняти свої потреби; (в) розвивати можливості успішної взаємодії з біологічним, фізичним і соціальним середовищем.

Враховуючи соціальну значимість здоров'я дитячого населення з точки зору формування потенціалу країни на перспективу, важливо, перш за все, приділяти увагу запобіганню загроз для здоров'я, які можуть відбиватися як в дитинстві, так і в період дорослого життя.

Протягом багатьох століть у питаннях здоров'я дітей основна увага приділялася їх біомедичним аспектам — лікуванню та подоланню хвороб. Вважалось, що індивідуальне здоров'я забезпечить і популяційне здоров'я.

Однак, наука знає безліч прикладів неадитивності, коли ціле не дорівнює простій арифметичній сумі своїх частин, а є більшим або меншим. У нашому випадку: рівень здоров'я населення не може характеризуватися простою сумою рівнів здоров'я окремих осіб. Крім того, закономірності формування здоров'я на різних ієрархічних рівнях різняться: з їх підвищенням (індивідуум, когорта, популяція, громада тощо) зростає роль соціальних, політичних, економічних детермінант. Саме тому питання формування здоров'я населення, зокрема, дитячого, потребують особливої методології вивчення, проведення спеціальних наукових досліджень та цілеспрямованих спостережень фахівців практичної служби охорони здоров'я. Піклування про здоров'я підрастаючого покоління з усім властивим дітям потенціалом вимагає осучаснення стратегій профілактичної медицини.

Здоров'я дітей може бути досягнуто лише за умов синтезу профілактики на рівні населення з одночасним наданням клінічної допомоги на індивідуальному рівні.

Третій наріжний камінь — система громадського здоров'я.

«Громадське здоров'я традиційно займається епідеміями, лихами, гігієною та моніторингом здоров'я населення. Але воно присутнє і в політиці, і в державному управлінні, і в економіці, освіті та багатьох інших сферах»

Ч.-Е. Е. Уінслоу

Протягом багатьох десятиліть медико-профілактичне забезпечення населення України забезпечувалося санітарно-епідеміологічною службою. Після її ліквідації ці функції покладені на службу громадського здоров'я.

На відміну від санітарно-епідеміологічної служби (основою діяльності якої була контрольна функція), пріоритетом у діяльності системи громадського здоров'я має бути аналітична функція: спостереження за здоров'ям населення та керування його формуванням шляхом впливу на детермінанти. З цих позицій служба громадського здоров'я в Україні споріднена Центру з контролю за поширенням захворювань (CDC) у США. На жаль, на сьогодні у роботі органів громадського здоров'я відсутня система спостереження (моніторингу) за здоров'ям населення та детермінантами його формування — а це особливо важливо для дитячого населення. Це значно звужує сферу діяльності служби громадського здоров'я і знижує її ефективність.

Питання поєднання цих трьох пріоритетних питань і розглядаються у даній монографії.

Результати багаторічних епідеміологічних досліджень фахівців лабораторії подаються в монографії на тлі аналізу проблем здоров'я дитячого населення, світового досвіду і бачення перспектив розвитку громадського здоров'я в Україні. Викладаючи матеріали наших

досліджень щодо здоров'я дитячого населення у світлі розбудови системи громадського здоров'я ми усвідомлювали, що перелік питань, які потребують розгляду і розв'язання, значно ширший і їх розв'язання потребує поєднання зусиль фахівців багатьох галузей.

Висловлюємо подяку рецензентам монографії професору Даниленку Г. М. та професору Хоменко І. М. за слушні зауваження та побажання; співробітникам лабораторії за дружні поради та допомогу при підготовці книги.

СКОРОЧЕННЯ ТА АБРЕВІАТУРИ

ВЗ	Відносний ризик
ГЗ	Громадське здоров'я
ГРІ	Гострі респіраторні інфекції
ДГЗ	Доказове громадське здоров'я
ДІ	Довірчий інтервал
ДМ	Доказова медицина
ДНЗ	Дошкільний навчальний заклад
ЖЄЛ	Життєва сміність легень
ЄПД	Європейський план дій
ЗЗС	Здоров'язберігаюча стратегія
ЗНЗ	Загальноосвітній навчальний заклад
КВ	Коефіцієнт витривалості
КЕК	Коефіцієнт ефективності кровообігу
КВП	Коефіцієнт відношення правдоподібності
КПС	Клініко-профілактична стратегія
НГЗ	Нове громадське здоров'я
ОФГЗ	Оперативна функція громадського здоров'я
СЕС	Санітарно-епідеміологічна служба

РОЗДІЛ 1. ПОТЕНЦІАЛ ЗДОРОВ'Я ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ: КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ ОЦІНКИ

«Наука медична повинна служити для блага народного, і немає нічого бажанішого, ніж стріяти своєю діяльністю загальнонародному благоденству»

*Данило Самоїлович (1744–1805) —
український лікар, засновник епідеміології*

Носієм людського і трудового потенціалу держави є населення — сукупність індивідуумів і, що важливо з точки зору медицини, які володіють певним потенціалом здоров'я.

На думку фахівців суспільних наук у теперішній час суттєво змінилася роль людини як суб'єкта економічної діяльності. В XIX столітті людина розглядалася як носій здатності до праці («робоча сила»); у 20-х роках XX століття основним поняттям стало «трудові ресурси». Подальший розвиток суспільної думки вивів на перший план поняття «трудова потенціал держави» та «людський фактор»; а з 90-х років мова йде про «людський капітал». Саме такий підхід робить людину об'єктом найефективніших інвестицій у її знання, професійність, здоров'я (!) з наступною їх життєвою реалізацією, тобто вперше здоров'ю людини відводиться одна з провідних ролей у формуванні економічного потенціалу держави. І, насамперед, це стосується дитячого населення.

У системі громадського здоров'я для характеристики населення можуть бути використані показники кількості і якості — категорій, які відображають важливі сторони об'єктивної реальності. Кількість — характеристика явищ і процесів за інтенсивністю притаманних їм рис, виражається певною величиною, числом, об'ємом, темпом протікання процесів, ступенем розвитку властивостей [1]. Якість, в суто філософському розумінні, це внутрішня визначеність і специфіка предмета, що відрізняє його від інших; в широкому (загальному) сприйнятті якість відображає ступінь цінності явища, його позитивну / негативну оцінку з точки зору задоволення тієї або іншої потреби людини [2].

Для кількісної характеристики населення, перш за все, використовуються медико-демографічні показники. Розрахункова чисельність населення України на 1 січня 2019 року склала 42 156 656 осіб [3], а швидкість скорочення чисельності населення досягла 420 чоловік на день.

Для сучасної демографічної ситуації в Україні характерні:

- низька народжуваність, висока смертність і, відповідно, негативний природний приріст (у 2018 році в середньому в день

народжувалося 1250 дітей, вмирало 1772 осіб і таким чином природний спад населення становив 522 людини на день);

- постаріння населення, збільшення навантаження на працездатну його частину: на сьогодні в Україні кількість 5-річних дівчаток менша, ніж 75-річних бабусь [4];

- скорочення тривалості життя: згідно рейтингу ЦРУ [5], у 2017 році за очікуваною тривалістю життя Україна з показником 72,1 роки посідала 150 місце з 224 країн світу (між Кабо-Верде та Гондурасом); тільки протягом останнього десятиліття середня очікувана тривалість життя чоловіків скоротилася на 2,4 роки, а жінок — на 0,9 роки; різниця в тривалості життя в Україні і країнах Західної Європи становить 12,8 років для чоловічого населення і 7,8 років — для жіночого;

- негативні тенденції смертності: високий рівень передчасної смертності — кожен четвертий українець не доживає до 60 років, а кожен десятий — до 35 [6], у першу чергу це стосується чоловіків і жителів сільської місцевості; показники смертності від хвороб системи кровообігу в Україні найвищі серед європейських країн, а рівень смертності від зовнішніх причин у 2,4 рази вищий, ніж у країнах Євросоюзу; практично від усіх захворювань українці помирають на кілька років раніше, ніж в західних країнах; середній вік смерті від серцево-судинних захворювань за період 1989–2008 років знизився на 3,3 року у чоловіків і на 1,5 року — у жінок;

- інтенсифікація міграційних процесів: у середньому близько 50 осіб на добу залишають назавжди Україну.

Головною складовою депопуляційних процесів є низька народжуваність. Так, для повноцінного відтворення населення у 100 жінок має народжуватися 213–215 дітей, в той час як в Україні зараз народжується тільки 150–160. За даними обстеження домогосподарств у 2000 році сім'ї з однією дитиною становили 61 % всіх сімей з дітьми, а в 2011-му одну дитину вже мали три з чотирьох сімей. Демографи відзначають «старіння» материнства: якщо в 90-х роках ХХ століття середній вік матерів становив 24,5 року, то в 2014 році він досяг 27,4 [7].

На думку академіка НАН України Е. Лібанової, «потенціал демографічного зростання в Україні вичерпаний» [8]. З огляду на такі несприятливі кількісні характеристики населення України, особливого значення набуває друга характеристика населення — його якість, зокрема, здоров'я нації [9]. Таким чином питання поліпшення здоров'я українців перетворюється в проблему їх виживання і збереження людського потенціалу країни.

«Якість населення» це досить нова оцінна категорія, але вона вже міцно увійшла в понятійний апарат суспільних наук як інтегральний показник стану населення, тобто сукупність його характеристик, рис і властивостей. ООН при визначенні якості населення тієї чи іншої країни головну увагу звертає на стан його здоров'я. Актуальність і гострота проблеми збереження здоров'я підрастаючого покоління величезна, оскільки міцне здоров'я — важлива умова виконання людиною її біологічних і соціальних функцій, фундамент самореалізації особистості.

У цілому на сьогоднішній день характеристики здоров'я (а вірніше сказати — нездоров'я) населення притаманні такі риси:

- інтенсивне формування хронічної патології;
- омолодження хронічних хвороб;
- поліморбідність і коморбідність;
- зростання поширеності соціальних хвороб і хвороб цивілізації;
- поява раніше невідомих захворювань, стертих і атипових форм відомих хвороб.

Всі ці характерні риси в повній мірі притаманні і захворюваності дитячого населення, що є важливим для оцінки якості населення на перспективу, оскільки людський потенціал завтрашнього дня закладається сьогодні.

Європейська стратегія ВООЗ «Здоров'я та розвиток дітей та підлітків» (2005) виділяє здоров'я дітей як одне з пріоритетних завдань щодо збереження здоров'я населення на перспективу. На 9-й Європейській конференції міністрів Ради Європи з питань охорони здоров'я (2011) наголошувалося, що коріння значної кількості фізичних та соціально-психологічних проблем дорослого віку закладається саме у дитячому віці. За оцінками фахівців, близько 75 % хвороб дорослої людини формується саме в цьому віці і є наслідком умов життя в дитячі та молоді роки. Поширеність захворювань у дитячому віці істотно визначає середню тривалість життя населення [10].

Як свідчать дані МОЗ України, незважаючи на деяке зниження рівня захворюваності українських дітей, що спостерігається після 2010 року, в цілому в останні 20 років має місце тенденція його зростання (рис. 1.1.).

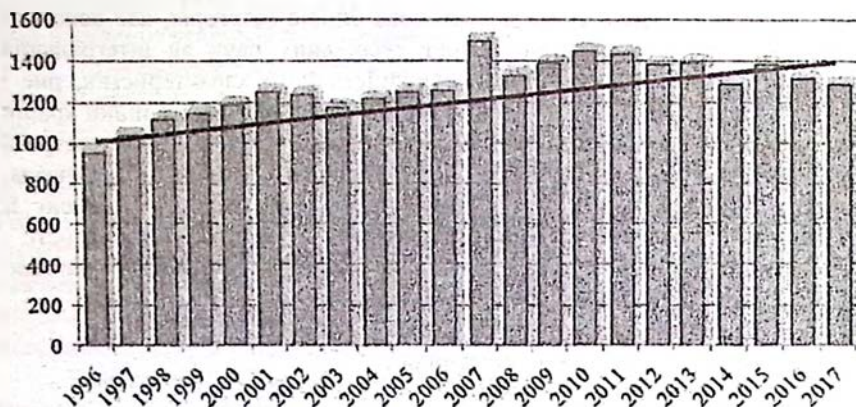

Рис. 1.1. Захворюваність дитячого населення України (випадків на 1000 дітей [11])

У розрізі окремих класів хвороб слід зауважити, що з 2000 року показники захворюваності по класу «новоутворення» зросли на 36 %, «хвороби органів дихання» — на 27 %, «природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії» — на 11 %, «травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників» — на 5 %.

Розрахований нами «потенціал соматичного здоров'я» дитячого населення (на основі показників неінфекційної захворюваності) показав, що найменшим є потенціал у Дніпропетровській, Харківській та Львівській областях — його рівень нижчий за середній по Україні більш ніж у 2 рази. При цьому за період 1999–2016 років спостерігається зниження потенціалу у чотирьох областях (Івано-Франківській, Одеській, Харківській та найбільше — у Львівській).

Складна ситуація в останні роки складається і з інфекційними хворобами. Всесвітня організація охорони здоров'я опублікувала список країн, в яких найбільша кількість невакцинованих дітей. У рейтингу з 10 країн Україна зайняла 9 місце. За даними МОЗ, частка дітей перших двох років, невакцинованих проти дифтерії/правця та кашлюка сягає 43 %, проти поліомієліту — 40 %, кору, епідемічного паротиту, краснухи — 13 %, туберкульозу — 15 % [12].

Висновок. Носієм людського потенціалу держави є населення, для характеристики якого можуть бути використані показники кількості і якості — категорій, які відображають важливі сторони об'єктивної реальності. На тлі депопуляційних процесів, постійного зниження

чисельності населення (кількісна характеристика) формування належного рівня людського ресурсу можливе за умови забезпечення високої «якості населення». Для вирішення цієї задачі в рамках системи громадського здоров'я доцільним є проведення динамічного спостереження, аналізу і оцінки стану здоров'я населення, в першу чергу — дитячого, з паралельним динамічним контролем за умовами їх життєдіяльності.

Література до розділу 1:

1. Качество и количество. Национальная философская энциклопедия. Режим доступу : <http://termc.ru/termin/kachestvo-i-kolichestvo.html>
2. Касьян В. І. Філософія: навч. посіб. Вид. 5. К. : Знання, 2008. 348 с.
3. Население Украины. Счетчик населения Украины. Режим доступу : <https://countrymeters.info/ru/Ukraine>
4. Руденко Є. Соціолог Лібанова: Людина, яка зупинить війну, отримає величезні дивіденди. Українська правда. Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/articles/2017/10/9/7157716/>
5. Country comparison: Life expectancy at birth. 2010. URL : <http://start.csail.mit.edu/mirror/cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html>
6. Что убивает Украину. Режим доступу : <http://nbnews.com.ua/ru/tema/99063/>
7. Демографічна ситуація в Україні у 2014 році. Режим доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2015/dem_sit_2014.pdf
8. Елла Лібанова: В Україні демографічний потенціал вичерпано. Режим доступу : <http://rcrs.sumdu.edu.ua/all-news/231-50.html>
9. Бердник О. В., Полька Н. С., Рудницька О. П. Оцінка «якості населення» в системі громадського здоров'я. Здоров'я людини: теорія і практика: матер. міжнар. наук.-практ. конф. Суми, 2017. С. 22–24.
10. Шкробанець Й. Д., Горський П. В., Таралло В. Й. Распространенность отдельных заболеваний в детском возрасте и продолжительность жизни населения. Україна. Здоров'я нації. 2010. № 1. С. 32–35. Режим доступу: https://www.google.com/search?q=http%3A%2F%2Fnbuv.gov.ua%2FUJRN%2FUzn_2010_1_6
11. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік. МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». Київ, 2017. 516 с.
12. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2017 р. Державна служба статистики України Статистичний збірник. Київ. 2018. 109 с. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_zoz_17.pdf.